

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ ТА
СОЦІОГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН ІМЕНІ О. М. ЛАЗАРЕВСЬКОГО**

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Завідувач кафедри проф. Ячменіхін К.М.

28 серпня 2020 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ СЛОВ'ЯН ХІХ ст.

Спеціальність 032 ІСТОРІЯ ТА АРХЕОЛОГІЯ

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Протокол № 1 від 28 серпня 2020 року

Розробники: Тарасенко Олександр Федорович, доцент кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета дисципліни «Історія слов'ян XIX ст.» полягає у формуванні у здобувачів освіти компетентностей, пов'язаних із розумінням сутності економічних, політичних та соціокультурних процесів у середовищі слов'янських народів, їхнє значення для розвитку Європи і світу в XIX ст.

Завдання навчальної дисципліни:

- засвоєння змісту історичних понять, термінів, дат навчального курсу та вміння оперувати ними;
- формування цілісного розуміння сутності історичних процесів, які протікали в слов'янських країнах та народах протягом нового та новітнього часу;
- актуалізація ціннісного ставлення до здобувачів освіти як суб'єктів навчання та організації освітнього процесу на засадах гуманізму, антропоцентризму та науковості.

Предметом вивчення є політичні, економічні та культурні процес у середовищі слов'янських народів упродовж XIX ст.

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

1. Історія слов'ян у першій половині XIX ст.
2. Історія слов'ян у другій половині XIX ст.

Обсяг дисципліни

	Денна форма	Заочна форма
Кількість кредитів ECTS	3	-
Кількість годин:	135	-
- лекції	32	-
- практичні / семінарські	14	-
- лабораторні	-	-
- індивідуальні завдання	-	-
- самостійна робота студента	89	-

Статус навчальної дисципліни: нормативна

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності), що формуються у процесі вивчення дисципліни «Історія слов'ян XIX ст.»:

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 2. Усвідомлення відмінностей в історіографічних поглядах різних періодів та в різних контекстах.

СК 4. Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні для освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

СК 13. Здатність визначати причинно-наслідкові зв'язки розвитку людської цивілізації, основні етапи її становлення.

СК 14. Здатність визначати загальні закономірності та особливості історичного розвитку слов'янських країн у ХІХ ст.

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і

методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 4. Володіти понятійно-категоріальним апаратом історичної науки, професійно оперувати науковими термінами, прийнятими у фаховому середовищі.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.

ПРН 7. Розуміти і виявляти відмінності в історіописанні, поглядах на минуле представників різних епох та у різних контекстах.

ПРН 8. Брати участь у плануванні та виконанні наукових досліджень у сфері історії, презентувати результати досліджень, аргументувати висновки детальні знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та

національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Застосовувати набуті спеціальні компетентності на широкому громадсько-політичному та суспільному рівнях, аргументувати важливість соціальних функцій історика в сучасному суспільстві.

Критерії оцінювання результатів навчання

а) робота на практичному занятті

Усна відповідь, доповідь, виконання завдань на практичному занятті

до 4 балів

Активність (доповнення, запитання)

1 бал

б) самостійна робота

до 5 балів

в) модульна контрольна робота (тестове завдання)

до 5 балів

г) творча робота

до 5 балів

Робота на практичному занятті оцінюється за такими критеріями: 4 бали – здобувач освіти у повному обсязі опрацював програмовий матеріал, має глибокі та міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, робить аргументовані висновки; може узагальнювати та застосовувати набуті знання; 3 бали – відповідь містить незначні неточності; 2 бали – студент може відтворити основні положення програмового матеріалу, його відповідь неповна; 1 бал – студент доповнює відповіді своїх товаришів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D		
60 – 67	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Структура та тематичний план навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Історія слов'ян у першій половині XIX ст.

Тема 1. Становище слов'янських народів у першій половині XIX ст.

Предмет і завдання курсу. Історіографія. Політико-правове становище слов'янських народів. Слов'янські народи в складі Російської імперії. Слов'янські народи в складі Австрійської імперії. Слов'янські народи в складі Османської імперії. Слов'янські народи в епоху наполеонівських війн. Результати Віденського конгресу по відношенню до слов'янських народів. «Весна народів» слов'янських народів. Соціально-економічний розвиток слов'янських народів у першій половині XIX ст. Початок промислового (технічного) перевороту.

Тема 2. Національно-визвольні рухи слов'янських народів у першій половині XIX ст.

Періодизація національно-визвольних рухів. Класифікація і характеристика національно-визвольних рухів слов'янських народів. Специфіка національно-визвольних рухів слов'янських народів у Російській, Австрійській, Османській імперіях. «Весна народів» і слов'янські народи. Польський національно-визвольний рух. Герцогство Варшавське. Польське повстання 1830–1831 рр. Сербський національно-визвольний рух. Болгарський національно-визвольний рух. Хорватське національне відродження. Ілліризм. Становлення Чорногорської державності в першій половині XIX ст. Чеське і словацьке національне відродження. Слов'янські країни в епоху «Весни народів».

Тема 3. Російська імперія в першій половині XIX ст.

Реформи початку XIX ст. Олександрівська епоха. Росія в епоху Наполеонівських війнах. Росія і Віденський конгрес. Росія – ініціатор створення Священного союзу. Декабристський рух. Миколаївська епоха. Слов'яновіли і западники. Соціально-економічний розвиток Росії в першій половині XIX ст. Кріпосництво і аграрний характер економіки. Початок промислового (технічного) перевороту.

Тема 4. Культура слов'янських народів у першій половині XIX ст.

Культура – імперське чи національне явище. Становлення національних культур слов'ян. Російська культура. Чеська і словацька культура. Польська культура. Культура балканських слов'янських народів. Ідеї слов'янської єдності.

Змістовий модуль 2.

Історія слов'ян у другій половині XIX ст.

Тема 5. Російська імперія в другій половині XIX ст.

Історіографія теми. Російська імперія в Східній (Кримській) війні, Паризький договір. Росія в період буржуазних реформ. Що стало причиною початку реформ. Велика (Аграрна) реформа. Фінансова реформа. Судова реформа. Військова реформа. Земська і міська реформи. Дипломатія Росії в період реформ. Російська Турецька війна 1877–1878 рр. Сан-Стефанський договір. Берлінський трактат. Суспільно-політичний і революційний рух. Народовольці. Епоха контр-реформ. Соціально-економічний розвиток.

Тема 6. Слов'янські народи в складі Російської імперії в другій половині XIX ст.

Політико-правове становище слов'янських народів у складі Російської імперії.

Польський національно-визвольний рух. Польське повстання 1863–1864 рр. і його наслідки. Польська еміграція. Соціально-економічний розвиток Польщі в другій половині XIX ст. Українці і білоруси в Російській імперії. Польська культура другої половини XIX ст.

Тема 7. Слов'янські народи в складі Австро-Угорській імперії другої половини XIX ст.

Чеській і словацькій національний рух. Соціально-економічний розвиток Чехії і словаків у другій половині XIX ст. Національно-визвольний рух хорватів і словонців. Соціально-економічний розвиток хорватів і словонців у другій половині XIX ст. Становище Боснії і Герцеговини після анексії Австрією. Культура Чехів і словаків, хорватів.

Тема 8. Слов'янські народи в складі Османської імперії.

Слов'янські народи в епоху Східної (Кримської) війни. Балканська політична криза 1860–1870-х рр. Російсько-Турецька війна 1877–1878 рр., Сан-Стефанський договір і Берлінський трактат і балканські слов'янські народи. Становлення Болгарської держави. Тирновська конституція. Суспільно-політичний розвиток Болгарії в останній чверті XIX ст. Соціально-економічний розвиток Болгарії. Суспільно-політичний розвиток Сербії і Чорногорії в останній чверті XIX ст. Соціально-економічний розвиток Сербії і Чорногорії в останній чверті XIX ст. Культура болгар, Сербів і Чорногорців у другій половині XIX ст.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	включно з					усього	включно з				
		л	пр	лаб	інд	срс		л	пр	ла б	ін д	срс
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1. Історія слов'ян у першій половині XIX ст.												
Тема 1. Становище слов'янських народів у першій половині XIX ст.	14	6				8	16	2				14
Тема 2. Національно-визвольні рухи слов'янських народів у першій половині XIX ст.	20	4	6			10	20	2	2			16
Тема 3. Російська імперія в першій половині XIX ст.	10	2				8	16	2				14
Тема 4. Культура слов'янських народів у першій половині XIX ст.	12	2				10	18	2				16

Разом за змістовим модулем 1	56	14	6			36	70	8	2			60
Змістовий модуль 2. Історія слов'ян у другій половині XIX ст.												
Тема 5. Російська імперія в другій половині XIX ст.	16	4	2			10	16	2	2			12
Тема 6. Слов'янські народи в складі Російської імперії в другій половині XIX ст.	14	2	2			10	16	2	2			12
Тема 7. Слов'янські народи в складі Австро-Угорській імперії другої половини XIX ст.	23	6	2			15	19	2	2			15
Тема 8. Слов'янські народи в складі Османської імперії.	26	6	2			18	24	4	2			18
Разом за змістовим модулем 2	79	18	8			53	75	10	8			57
Усього годин	135	32	14			89	135	18	10			117

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Суспільно-політичне та економічне становище польських земель у XIX ст.	4
2	Болгарія у другій половині XIX ст.	2
3	Російська імперія в період Великих буржуазних реформ 1860-1870-х рр.	4
4	Балканські народи в другій половині XIX ст.	4
Усього годин практичних занять		14

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Слов'янські народи в епоху наполеонівських війн. Результати Віденського конгресу по відношенню до слов'янських народів. «Весна народів» слов'янських народів. Соціально-економічний розвиток слов'янських народів у першій половині XIX ст. Початок промислового (технічного) перевороту.	8
2	Відмінність і характеристика національно-визвольних рухів слов'янських народів. Специфіка національно-визвольних	10

	рухів слов'янських народів у Російській, Австрійській, Османській імперіях. Польський національно-визвольний рух. Значення для національного руху Польського повстання 1830–1831 рр. Ілліризм. Становлення Чорногорської державності в першій половині XIX ст. Чеське і словацьке національне відродження. Слов'янські країни в епоху «Весни народів». Культура слов'янських народів. Підготовка до практичного заняття 1.	
3	Зовнішня політика Росії в першій половині XIX ст. Епоха Наполеонівських війн. Росія і Віденський конгрес. Росія – ініціатор створення Священного союзу. Декабристський рух. Слов'яновіли і западники. Кріпосництво. Початок промислового (технічного) перевороту.	8
4	Культура – імперське чи національне явище. Становлення національних культур слов'ян. Російська культура. Чеська і словацька культура. Польська культура. Культура балканських слов'янських народів. Ідеї слов'янської єдності.	10
5	Російська імперія в Східній (Кримській) війні, Паризький договір. Росія в період буржуазних реформ. Що стало причиною початку реформ. Дипломатія Росії в період реформ. Суспільно-політичний і революційний рух. Народовольці. Епоха контр-реформ. Підготовка до практичного заняття 4.	10
6	Політико-правове становище слов'янських народів у складі Російської імперії. Польська еміграція. Соціально-економічний розвиток Польщі в другій половині XIX ст. Українці і білоруси в Російській імперії. Польська культура другої половини XIX ст.	10
7	Чеській і словацькій національний рух. Соціально-економічний розвиток Чехії і словаків у другій половині XIX ст. Національно-визвольний рух хорватів і словонців. Соціально-економічний розвиток хорватів і словонців у другій половині XIX ст. Становище Боснії і Герцеговини після анексії Австрією. Культура Чехів і словаків, хорватів.	15
8	Слов'янські народи в політиці Великих держав. Дипломатія Російсько-Турецької війни 1877–1878 рр. Болгарсько-Сербські стосунки. Утворення Сербського королівства. Об'єднання Болгарії. Австрійська криза і утворення Австро-Угорської держави та її наслідки для слов'янських народів.	18
Усього годин на самостійну роботу		89

Методи навчання

- Інтерактивні методи навчання (диспут, навчальні ігри; моделювання освітніх ситуацій);

2. Словесні методи навчання (лекція, бесіда);
3. Практичні методи навчання (виконання творчих завдань, підготовка доповідей, презентацій);
4. Проблемний виклад матеріалу;
5. Дослідницький метод навчання.

Методи контролю

1. Усне опитування, участь у груповій роботі;
2. Творчі роботи, презентації;
3. Контрольна робота.

Засоби діагностики успішності та якості навчання

- студентські проекти, презентації та виступи на практичних заняттях;
- усна відповідь;
- письмова робота.

Розподіл балів

Розподіл балів за темами

ЗМ № 1				ЗМ № 2						Разом
T1	T2	T3	к/р	T4	T5	T6	T7	T8	тв/р	
5	10	5	5	15	10	15	15	15	5	100

Розподіл балів за формами контролю

Види контролю	Кількість	Бали	Загальна кількість балів
Виконання самостійної роботи	8	5	40
Усна відповідь на практичному занятті	10	5	50
Контрольні роботи	1	5	5
Творча робота	1	5	5
Усього:			100

Методичне забезпечення

1. Навчальна програма
2. Робоча програма навчальної дисципліни
3. Методичні матеріали до практичних занять
4. Теми і завдання для самостійного опрацювання.
5. Матеріали до лекційних занять.

Рекомендовані джерела інформації

Джерела:

Валуев П.А. Дневник П.А.Валуева, министра внутренних дел (1861 – 1876): в 2-х тт. М., 1961.

- Внешняя политика России XIX и начала XX века. М., 1960 – 1985. – Т. 1-6.
- Вопросы историографии и источниковедения славяно-германских отношений. – М., 1973.
- Восстание 1863 г. и русско-польские революционные связи 60-х годов: Сборник статей и материалов. – М., 1960.
- Дневник Д.А.Милютина. – М., 1950.
- Избранные произведения прогрессивных польских мыслителей. – М.; Л., 1956 – 1958.
- Исследования по истории польского общественного движения в XIX – начале XX в.: Сб. статей и материалов. – М., 1971.
- Историография и источниковедение стран Центральной и Юго-Восточной Европы. – М., 1986.
- История России с древнейших времен до наших дней: учебник в 2-х томах. – М., 2010. – Т. 2.
- Кондратьева В.Н. Русские дипломатические документы об аграрных отношениях в Боснии и Герцеговине (60 – 70-е годы XIX в.). – М., 1971.
- Крестьянская реформа в России 1861 г. Сборник законодательных актов. – М., 1954.
- Никитенко А.В. Дневник: в 3 т. – М.; Л., 1955.
- Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия. 1850-1864. – М., 1985.
- Освободительная борьба народов Боснии и Герцеговины и Россия. 1865 – 1875. – М., 1988.
- Реформы Александра II / Сост. О.И.Чистяков и др. - М., 1998.
- Российское законодательство X – XX вв. – М., 1984. – Т. 7.
- Хрестоматия по истории южных и западных славян. – Минск, 1987. – Т.1-2.

Література:

- «Дранг нах Остен» и народы Центральной, Восточной и Юго-Восточной Европы, 1871 – 1918 гг. – М., 1977.
- 100-летие освобождения Болгарии от османского ига, 1878 – 1978. – М., 1978.
- Charu Frederick B. The History of Bulgaria. The Greenwood Histories of the Modern Nations, 2011.
- Абрамов В.Ф. Земство, народное образование и просвещение // Вопросы истории. – 1998. - № 8.
- Австро-Венгрия и славяно-германские отношения. – М., 1965.
- Антонов В. Историческая концепция Н.Г.Чернышевского // Вопросы истории – 2006. - № 1.
- Антонов В. Революционное народничество. – М., 1965.
- Балканы в конце XIX – начале XX века. Очерки становления национальных государств и политической структуры в Юго-Восточной Европе. – М., 1991.
- Балканы и Россия. Общественно-политические и культурные связи. – М., 1995.
- Барабанова А. Николай Кибальчич // Вопросы истории. – 1964. - № 7.
- Бардах Ю., Леснодорский Б., Пиетрчак М. История государства и права Польши. М., 1980.
- Безотосный В. Французские источники по истории Отечественной войны 1812 г. // История СССР. – 1990. - № 3. – С. 212-219.
- Беляев Н.И. Русско-турецкая война 1877 – 1878 г. – М., 1950.
- Бечкарев Н. История русского утопического социализма XIX в. – М., 1985.
- Бухарин Н.И. Российско-польские отношения в XIX – первой половине XX в. // Вопросы истории. – 2007. - № 7.
- Валев Л.Б. Исследования по новой и новейшей истории Болгарии. – М., 1986.
- Вандич П. Ціна свободи: Історія Центрально-Східної Європи від середньовіччя до сьогодення. К., 2004.
- Виленская Э. Революционное подполье в России (60-е гг. XIX в.). – М., 1986.
- Восстание 1863 г. и русско-польские революционные связи 60-х годов: Сборник статей и материалов. М., 1960.
- Гармиза В.В. Подготовка земской реформы 1864 года. – М., 1957.
- Герасименко Г.А. Земское самоуправление в России. - М., 1990.
- Гетманский А.Є. Политика России в польском вопросе (60-е годы XIX века) // Вопросы истории. – 2004. - № 5.
- Гетманский А. Є. Политика России в польском вопросе (60-е годы XIX века). Вопросы истории. 2004. № 5.
- Горина Л.В. Марин Дринов – историк и общественный деятель. – М., 1986.

- Данченко С.И. Развитие сербской государственности и Россия, 1878 – 1903. – М., 1996.
- Данченко С.И. Русско-сербские общественные связи (70 – 80-е гг. XIX в.). – М., 1989.
- Демиденко В. Петр Лаврович Лавров. – М., 1969.
- Дильонгова Г. Історія Польщі 1795 – 1990. К., 2007.
- Долбилов М.Д. Александр II и отмена крепостного права // Вопросы истории.–1998.-№ 10.
- Долбилов М.Д. Проекты выкупной операции 1857 – 1861 гг.: к оценке творчества реформаторской команды // Отечественная история. – 2000. - № 2. – С. 15 – 36.
- Дружинин Н.М. Русская деревня на переломе 1861 – 1886 гг. - М, 1978.
- Дыбковская А. История Польши с древнейших времён до наших дней. Варшава, 1995.
- Дьяков В. Сигизмунд Сераковский. – М., 1959.
- Дьяков В. Ярослав Домбровский – М., 1969.
- Дьяков В.А. Революционная деятельность и мировоззрение Петра Сцегенного (1801 – 1890 гг.). – М., 1972.
- Дьяков В.А., Миллер И.С. Революционное движение в русской армии и восстание 1863 г. – М., 1964.
- Егоров Б. Николай Александрович Добролюбов. – М., 1986.
- Зайончковский П.А. Военные реформы 1860 – 1870 гг. в России. – М., 1952.
- Зайончковский П.А. Отмена крепостного права в России. 3-е изд. - М., 1968.
- Зайончковский П.А. Проведение в жизнь крестьянской реформы 1861 г. – М., 1958.
- Зайцев З. Социально-сословный состав участников восстания 1863 г. (Опыт статистического анализа). – М., 1973.
- Захарова Л. Россия XIX в. в мемуарах Д.А.Милютинина//Отечественная история.-2003.-№2.-С.37-49.
- Захарова Л.Г. Александр II // Вопросы истории. – 1992. - № 6-7.
- Захарова Л.Г. Великие реформы 1860 – 1870-х гг.: поворотный пункт российской истории // Отечественная история. – 2005. - № 4.-С.151-167.
- Захарова Л.Г. Воспоминания генерал-фельдмаршала Д.А.Милютинина // Отечественная история. – 2000. - № 5. – С. 114 – 118.
- Захарова Л.Г. Самодержавие и отмена крепостного права в России. 1856 – 1861 гг. - М., 1984.
- Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі. Львів, 2002.
- Земцов В. «Французское» Бородино // Отечественная история. – 2002. - № 6. – С. 38-51.
- Интерберг Б. Движение революционного народничества: народнические кружки и «хождение в народ» в 1870-х гг. – М., 1965.
- Исаков В.А., Исакова И.П. Концепция заговора в радикальной социалистической мысли России 1840 – 1880-х гг.: опыт периодизации и типологии // Отечественная история. – 2006. - № 6. – С. 164 – 171.
- Искандеров П.А. Берлинский конгресс 1878 г. – первый опыт балканского миротворчества // Россия и Болгария. – М., 2006.
- Историография и источниковедение стран Центральной и Юго-Восточной Европы. М., 1986.
- История Белорусской ССР. – Минск, 1984.
- История Болгарии. – М., 1954. – Т. 1.
- История и культура Болгарии. К 1300-летию образования Болгарского государства. – М., 1981.
- История Польши. М., 1954. Т. 1.
- История России с древнейших времен до наших дней: учебник в 2-х томах; под ред. А.Н. Сахарова. – М., 2010. – Т. 2. – 720 с.
- История России с древнейших времен до наших дней: Учебник для студентов неисторических специальностей / Под ред. Н.Д. Козлова. – М., 2010. – 704 с.
- История Югославии. – М., 1963. – Т. 1.
- Історія Центрально-Східної Європи. Посібник для студентів історичних і гуманітарних факультетів університетів / За ред. Л.Зашкільника. – Львів, 2001.
- Карасев В.Г. Сербский демократ Живоин Жуевич. – М., 1974.
- Карпачев М. Истоки российской революции. Легенды и реальность. – М., 1991.

- Карцев Д. Секретные письма и официальные ноты (Дипломатические отношения европейских стран перед войной 1812 г.) // История. – 2007. - № 13. – С. 14-24.
- Клейн Б.С. Россия между реформой и диктатурой (1861 – 1920 гг.) // Вопросы истории. – 1991. - № 9-10.
- Козловский Ч. Очерки истории польского рабочего движения. М., 1980.
- Коленкур А. Поход Наполеона в Россию // История. – 2002. - № 13. – С. 11-14.
- Колесникова Л.А. Мемуары революционеров 1870-х годов об идейно-психологическом воздействии на них литературы // Вопросы истории. – 2005. - № 5.
- Корнаухова М. Е. Реформа системы образования в Царстве Польском в 1864 – 1867 гг. Вопросы истории. 2006. № 7.
- Корнилов А.А. Курс истории России XIX века. – М., 1993.
- Косик В. Время разрыва. Политика России в Болгарском вопросе. 1886 – 1894. – М., 1993.
- Косик В. Российская политика в Болгарии. 1879 – 1886. – М., 1991.
- Костюшко И. И. Крестьянская реформа 1864 г. в Царстве Польском. М., 1962.
- Кошель П. Россия в наполеоновских войнах // История. – 2003. – № 17. – С. 10-13; №18. – С. 10-16; №31. – С. 3-11.
- Краткая история Польши. С древнейших времен до наших дней. М., 1993.
- Куля В. Формирование капитализма в Польше. – М., 1959.
- Куля В. Формирование капитализма в Польше. М., 1959.
- Лапина И. Земское ополчение в заграничном походе русской армии // Вопросы истории. – 2007. - № 12. – С. 93-99.
- Лещиловская И.И. Иллиризм: К истории хорватского национального Возрождения. – М., 1968.
- Лещиловская И.И. Общественно-политическая борьба в Хорватии, 1848 – 1849. – М., 1977.
- Лященко Л.М. Революционные народники. – М., 1989.
- Мартыненко А.К. Русско-болгарские отношения в 1894 – 1902 гг. – Киев, 1967.
- Международные отношения на Балканах 1856 – 1878. – М., 1986.
- Миронов Б.Н. Социальная история России. – М., 1998. – Т. 1 – 2.
- Миско М. Польское восстание 1863 г. М., 1962.
- Нечкина М. Встреча двух поколений. – М., 1980.
- Никифоров К.В. Сербия в середине XIX в. Начало деятельности по объединению сербских земель. – М., 1995.
- Обушенкова Л.А. Королевство Польское в 1815-1830 гг. Экономическое и социальное развитие. – М., 1979.
- Общественное движение на польских землях. Основные политические течения и политические партии в 1864 – 1914 годах. М., 1988.
- Орехов А. М. Становление польского социалистического движения. Структура, программные концепции, деятели (1874 – 1893 гг.). М., 1979.
- Очерки революционных связей народов России и Польши, 1815 – 1917. М., 1976.
- Павлюченко О.В. Россия и Сербия. 1888 – 1903. Дипломатические отношения, общественные связи. – К., 1987.
- Панкратов П. Пешая гвардия Наполеона // Военно-исторический журнал. – 1999. - № 2.-С.82-84.
- Пантин И. и др. Революционные традиции в России. – М., 1981.
- Пирумова Н. Александр Герцен: революционер, мыслитель, человек. – М., 1989.
- Польша на путях развития и утверждения капитализма, конец XVIII – 60-е гг. XIX в. М., 1984.
- Попков Б. С. Польский ученый и революционер Иоахим Лелевель. Русская проблематика и контакты. М., 1974.
- Ревуненков Г. В. Польское восстание 1863 г. и европейская дипломатия. Л., 1967.
- Романенко С. Югославизм в Хорватии, Славонии и Далмации в конце XIX – начале XX века // Славяноведение. – 1998. - № 5.
- Россия и освобождение Болгарии. – М., 1982.
- Россия и Балканы. Из истории общественно-политических и культурных связей. – М., 1995.
- Россия и Восточный кризис 60-х годов XIX в. – М., 1981.

- Россия и революционная ситуация на рубеже 1870 – 1880-х гг. – М., 1986.
- Русско-польские революционные связи 60-х годов и восстание 1863 года: Сб. статей и материалов. М., 1962.
- Сидельников С.И. Болгарский революционный центральный комитет (1869 – 1872 гг.). – Х., 1970.
- Сиротин В. Отечественная война 1812 г. – М., 1988.
- Смирнов А. Ф. Революционные связи народов России и Польши. 30 – 60-е годы XIX в. М., 1962.
- Снытко Т. Г. Русское народничество и польское общественное движение 1865-1881 гг. М., 1969.
- Соболева О. Была ли неизбежна война между Россией и Францией // История. – 2005. - № 22. – С. 32-35.
- Таньшина Н. П. Польский вопрос и российско-французские отношения (1830 – 1840 гг.). Вопросы истории. 2005. № 9.
- Татищев С.С. Император Александр II. Его жизнь и царствование. – М., 1999.
- Троицкий Н. Россия в XIX в. – М., 1997.
- Тымовский М., История Польши. М., 2004.
- Улуныан А.А. Россия и освобождение Болгарии от турецкого ига, 1877 – 1878. – М., 1994.
- Фалькович С. М. Идеино-политическая борьба в польском освободительном движении 50 – 60-х гг. XIX в. М., 1966.
- Федосова Т. Ф. Польские революционные организации в Москве. 60-е годы XIX в. М., 1974.
- Формирование национальных независимых государств на Балканах. – М., 1986.
- Фрейдзон В. Хорватский национальный радикализм (великохорватская идеология в XIX веке) // Славяноведение. – 1998. - № 5.
- Фрейдзон В.И. Далмация в хорватском национальном возрождении XIX в. К истории югославизма и его неудачи. – М., 1997.
- Хитрова Н.И. Черногория в национально-освободительном движении на Балканах и русско-черногорские отношения в 50 – 70-х годах XIX в. – М., 1979.
- Христофоров И.А. «Аристократическая» оппозиция реформ и проблема организации местного управления в России в 50 – 70-е годы XIX века // Отечественная история. – 2000. - № 1.-С. 3-18.
- Черний В.П. Героическая эпопея болгарского народа (Апрельское восстание 1876г.).-Львов, 1976.
- Чернов С.Л. Россия на завершающем этапе Восточного кризиса 1875 – 1878 г. – М., 1984.
- Чернуха В.Г. Крестьянский вопрос в правительственной политике России (60-70-е годы XIX в.). – Л., 1972.
- Шайдуrow В.Н. История стран Центральной и Восточной Европы с древнейших времен до конца XX в. СПб., 2008.
- Шемякин А.Л. Идеология Николы Пашича. – М., 1996.
- Шестоpалов А.П. Николай Алексеевич Милютин // Вопросы истории. – 2004. - № 12.
- Шумилов М.М. Местное управление и центральная власть в России в 50-х – начале 80-х гг. 19 в. – М., 1991.
- Допоміжна література:**
- Виноградов В.Н. Русско-турецкая война 1877 – 1878 годов: военный триумф и драма умиротворения // Новая и новейшая история. – 2007. - № 6. – С. 16 – 23.
- Григораш И.В. Россия и становление болгарской государственности (1878 – 1908 годы) // Новая и новейшая история. – 2005. - № 6.
- Гришина Р. Политика России на Балканах во второй половине XIX – начале XX века в свете проблем буржуазной модернизации // Славяноведение..– 2006.-№ 5.